

Kelime Sayısı: 3841

Araştırma Sorusu: Ahmet Hamdi Tanpınar'ın "Huzur" adlı yapıtında zaman, mekan ve figürler, Mümtaz figürünün iç dünyasını hangi yönleriyle etkilemiştir?

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	3
1. ZAMAN VE UZAM.....	5
2. FİGÜRLER	7
2.1 İhsan.....	7
2.2 Macide.....	9
2.3 Mümtaz'ın Anne ve Babası.....	10
2.4 Nuran	12
2.5 Suat.....	14
SONUÇ.....	16
KAYNAKÇA.....	18

GİRİŞ

İnsanlığın başlangıcından bu yana her dönemde, bireyler günün koşullarına uyum sağlamıştır. Bu koşulların etkisi ile bireylerin hayatları, karakterleri ve yaşam tarzları şekillenmiştir. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *Huzur* adlı yapıtında II. Dünya Savaşı'nın insanlar üzerindeki etkisi ve Türkiye'nin batılılaşma süreci romanın karakterleri üzerinden anlatılmış ve yorumlanmıştır. Tanpınar, aktif ve bilinçli olduğu süreç içerisinde Türk milletini ayakta ve bir tutan değerleri araştırmış ve bunları hayatın sıcaklığı ile bir araya getirmiştir. Yapıtta aslında her karakterin içerisinde Tanpınar'dan izler görülmektedir. Özellikle Mümtaz ve İhsan figürleri Tanpınar'ın o zamana kadar hayata dair hissettiklerinin ve yaşadıklarının bir karaktere bürünmüş halleridir. İnsanın kaderini bir sorun olarak ortaya koyan Tanpınar, ilk kez felsefi düşünce romanını ortaya çıkararak Türk edebiyatına katkıda bulunmuştur.

Bu tezde dönemin koşullarının ve yardımcı karakterlerin işlevinin odak figür Mümtaz'ın üzerindeki etkileri anlatılmıştır. Karakterler ve Mümtaz temsil ettikleri ile bir bakımdan da dönemin Türkiye'sini ve Batı dünyasının Türkiye'ye karşı olan bakış açısını göstermektedir. Aslında Doğu-Batı kültürü arasında kalmışlığın ve bu kültürler arasında sıkışmışlığın karakterlerin bunalımlı, sıkıntılı, depresif ve karanlık ruhlarının üzerindeki baskıcı ve daraltıcı etkisi konu edilmiştir. Yapıtta hep üst üste ve bilirleriyle bağlantılı şekilde verilen huzur-huzursuzluk, Doğu-Batı, geçmiş-bugün, akıl-delilik ve ölüm-yaşam gibi ikilemler yapıt boyunca devam etmiştir ve bu ikilemlerin belli bir başı ve sonu bulunmamaktadır. Ve bu çelişkiler olay akışı sırasında karakterlerle bağdaştırılarak roman boyunca devam etmiştir.

Tezin bölümlerinde odak figür Mümtaz'ın iç dünyasını etkileyen unsurlara yer verilmiştir. Bu unsurların her biri Mümtaz'ın duygu ve düşüncelerinin oluşmasında, gelişmesinde ve şekil almasında önemli bir rol oynamıştır. Aynı zamanda bu unsurlarda oluşan,

gelişen ve biçimlenen bu duygu ve düşüncelerin, yapıtın sonunda nasıl birer birer yıkıldığı ve kaybolduğu gözlemlenmektedir.

Tezin birinci bölümünde, Mümtaz figürünün kendi benliğinin yapıtın geçtiği zaman dilimi ve mekan ile ilişkisine yer verilmiştir. Konu edilen zaman ve mekan Mümtaz'ın mental durumunu göstermektedir. Zaman olarak II. Dünya Savaşı'nın öncesinin kullanılması karmaşık, belirsiz, iç ürpertici ve sonu belli olmayan bir yaşamı ve duygu durumunu göstermektedir. Mekan olarak İstanbul'un kullanılması kalabalığın yarattığı kargaşa ve kontrolsüzlüğün yanı sıra, daha yeni kurulan ve "genç" olarak nitelendirilebilecek bu büyük şehrin gelişme ve uyum sağlama aşamasında Doğu-Batı kültürlerinin arasında baskılanmış ve kısıtlanmış olduğunu belirtmektedir.

Tezin ikinci bölümünde ise yardımcı figürlerin Mümtaz üzerindeki etkisine yer verilmiştir. Tezde yer verilen karakterler İhsan, Macide, Mümtaz'ın anne ve babası, Nuran ve Suat'tır. İhsan Mümtaz'ın her anlamda gelişimini sağlamış ve kültürel anlamda bilgilenmesi için elinden gelen çabayı göstermiştir. Mümtaz onun sayesinde yeni yaşamına bağlanmış ve adapte olmuştur. Macide ise küçük yaşta annesini kaybeden Mümtaz için bir anne figürü oluşturmuştur. Mümtaz'a olan ilgisi ve alakası nedeniyle Mümtaz'ın ihtiyacı olan sevgiyi karşılamış ve ona her konuda yardımcı olmuştur. Mümtaz'ın anne ve babası o çok küçükken ölmüş ve bu nedenle Mümtaz'ın içinde derin bir boşluk oluşmuştur. Nuran Mümtaz'ın huzuru bulduğu, bütün boşluklarını doldurduğu ve eksikliklerini tamamladığı kişidir. Ayrılıkları Mümtaz için bir yıkım olmuş ve kendisini kaybetmesine yol açmıştır. Suat figürünün intiharı ve sonrasında Mümtaz'ın akli dengesini yitirmesi II. Dünya Savaşı'na benzetilmiştir. Suat Mümtaz'ın yıkılmasının sebebi olmuştur.

Bu tez çalışmasında, Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *Huzur* adlı yapıtında Mümtaz figürünün yardımcı unsurların etkisiyle geçirdiği psikolojik değişimler ve bu değişim sürecinin nasıl irdelendiği ortaya konulmuştur. Yapılan incelemelerde, toplumun, dönem koşullarının ve

bireyin etrafındaki karakterlerin bireyin iç dünyası üzerindeki etkisi psikolojik, sosyal, toplumsal ve kültürel açılarından nasıl ele alındığı, bunların yapıt boyunca nasıl işlendiği ve nasıl aktarıldığı örneklenecektir.

1. ZAMAN VE UZAM

Yapıtta zaman kavramı II. Dünya Savaşı'nın başlangıcından önceki gündür. Fakat sık sık geriye dönüş tekniğine yer verilerek bir veya iki yıl öncesine gidilmiştir. Yapıttaki gerçek zaman, yani II. Dünya Savaşı'nın öncesi, Türkiye'nin batılılaşma aşamasında olduğu bir dönemdir. Yeni kurulan bir devlet ve yeni bir rejim olan "Cumhuriyet'in ilk zamanlarıdır. Bu nedenle hukuk, eğitim ve kültür alanlarında yeniden yapılanma görülmektedir. Aynı zamanda bu yapılanma dönemin edebi metinlerine de yansımıştır. Toplumun, bu değişime ayak uydurma çabası dönem koşullarında önemli bir sorunsaldır. Ahmet Hamdi Tanpınar "Huzur" adlı yapıtını o dönemde değişen sanat anlayışını ve Doğu-Batı çatışmasını temel alarak kaleme almıştır. Buna örnek olarak yapıttaki İstanbul ve öğelerinin betimlemeleri ve bunların detaylı bir biçimde ele alınması ve musikinin hem arka hem de ön planda kullanılması verilebilir:

"O gün Nuran'da her şey Mümtaz'ı çeldirtti. Kendi kendisini aşka veriş sekli, hazza sakin bir limanda bekleyen gemi gibi hazırlanmış yüzünün mahmur İstanbul sabahlarını hatırlatan örtülüşleri, yaşanan zamanın ötesinden gelir gibi tebessümler, hepsi ayrı ayrı lezzetlerdi ki tattıkça hayran oluyor, bir insandaki bu sonsuzluğa, zamanın birdenbire değişen, adeta birbiri pesinden gelen ebediyetler gibi ağırlasan ritmine şaşıyordu." (Tanpınar, s.152),

"Garip bir anlayışı, güzel şeyleri bilerek tadışı vardı. Musikiden iyi anlıyordu. Sanki güneş parçalarıyla dolu, berrak, davudiye yakın bir sesi vardı." (Tanpınar, s.153),

"Nuran'ın musiki zevkinde aşığından farklı, belki de kadın insiyakinin geniş erkek sesine, onun yaradılışına yakın hüüzün ve kederine olan uzvi bağlılığıyla gazeli sevmesiydi. Onun için bir yaz gecesini dolduran bir gazel, belki musikiden ayrı denecek kadar hususi şekilde güzel bir şeydi. Nuran ayrıca eski bir Bektaşî olan, çok gezmiş, çok görmüş

anneannesinden duyduğu ve öğrendiği nefesleri, halk türkülerini bilirdi. Bođaziçi kıyılarında yetişmiş bu eski aile çocuğunun, bu halk havalarını, Rumeli, Kozan ve Afşar türkülerini, Kastamonu ve Trabzon oyun havalarını, eski Bektası nefeslerini, Kadiri naatlerini tıpkı bir Dede veya Hafız Post gibi beğenmesi, onları kendilerine mahsus eda ile söylemesi, Mümtaz için yepyeni bir ufuk olmuştur.” (Tanpınar, s.160).

Yapıtta Doğu-Batı çatışması, başlangıcı Tanzimat olan geçiş döneminden itibaren, toplumda oluşan modernleşme ve geleneklerden uzaklaşma fikrinin yol açtığı kimlik arayışı, kimlik bunalımı ve arada kalma durumu ele alınmıştır. Bu bağlamda, İstanbul şehrinin yapıtta bir mekan olarak değil de adeta bir karakter olarak yer alması, dönemin koşullarında insanların içinde bulunduğu karmaşanın İstanbul gibi büyük ve bir çok unsuru içinde bulunduran bir şehir ile sembolize edilmesinin bir sonucudur. Odak figür Mümtaz, Doğu kültürünün yararlı ve sakıncalı kısımlarını birbirinden ayırmış, kendisine faydalı olanları almış, Batı kültürünü benimsemiş bilinçli ve aydın bir bireydir. Mümtaz için toplum kendine yeni bir kimlik ve kişilik oluştururken aynı zamanda oluşturdukları yeni kimliğin içerisinde kendi özlerindeki kültüre, uygarlığa ve kökenlerine de bağlı kalınmalıdır. Bu yeni kimlik alışılmış Doğu kültürünün izlerini taşımalı ve eskinin devamı olmalıdır, yani eskiye süreklilik getirmelidir. Mümtaz İhsan’a hastabakıcı bulmak amacıyla gezdiği İstanbul sokaklarında yıkık dökük evleri, yırtılmış kıyafetleri olan bir grup kız çocuğunun türkü söyleyerek oyun oynamasına şahit olur ve devam etmesi gereken şeyin bu türküler olduğunu, işte bu türkülerin kültürün damgasını taşıdığını ve hayatlarına şekil verdiğini dile getirir. Bu olay Mümtaz’ın kafasındaki kültürel devamlılık ve farklılaşma fikrinin şekillendiğini göstermektedir.

Yapıtta ele alınan ana çatışmalardan biri olan Doğu-Batı çatışması dönemin şartlarının, ülkenin yaşadığı değişim sürecinin ve toplumun içinde bulunduğu durumun bir sonucudur. Bu çatışma İstanbul mekanı üzerinden anlatılmış ve onunla iç içe bir halde sunulmuştur. Odak figür Mümtaz ise dönemin sorunu olan Doğu-Batı çatışmasının figürü olarak incelendiğinde

aydın, modern, çağdaş ve kültürünü benimseyen bir figürü sembolize ederken, karaktere başka bir açıdan bakıldığında, yani yine zamanın gerçekliği olan II. Dünya Savaşı'nın başlangıcı, ülkenin içinde bulunduğu karmaşık durum, insanların içindeki endişeyi ve kaybolmuşluğu gözler önüne getirir. Bunun göstergesi olarak Mümtaz'ın ağır bunalım geçirdiğini ve kendisi ile mücadele ettiği bir süreç sonunda eve geldiğinde II. Dünya Savaşı'nın başladığını dile getiren anonsu duyması ele alınabilir.

2. FİGÜRLER

2.1 İhsan

Yapıttaki “aydın” kavramını, yani Mümtaz'ı, şekillendiren İhsan figürüdür. Modern, düşünen insanın bu değerleri başkasına aktarma ve uygulatma çabası Mümtaz ve İhsan arasındaki ilişkide sık sık görülmektedir. İhsan, bireyi adeta bir gölge gibi takip eden düşünce ve fikir anlayışı ile Anadolu arasındaki yol ayrımında duran bir gözlemci mevkisindedir. İhsan bu ayrımında hem insanı hem de Anadolu'yu gözlemler. Onun için Anadolu sadece bir mekan değildir. Toplumun geçmişi, geleceği, kültürü ve gelenekleridir. Tam anlamıyla söylemek gerekirse İhsan için Anadolu bir görüntüdür ve toplumu bir araya getiren, toplumu bir bütün yapan değerlerin tamamı bu görüntünün bir parçasıdır. Bu değerler toplumun istikbalinin de çıkış noktasıdır. Bu nedenle İhsan'a göre eğer bir birey bu söz edilen toplumun bir parçası ise sahip olduğu kültürü ve tarihi, kısaca söylemek gerekirse her şeyini, en ince ayrıntısına kadar öğrenmeli, anlamalı ve benimsemelidir. İhsan bu değerleri herkese anlatmak ister. Fakat bunu dinleyecek insanların ön yargı ile değil, Anadolu değerleri ile orada var olmasını istemektedir.

İhsan Mümtaz'ın amcasının oğludur. Aynı zamanda bu ideolojisi ile birlikte Mümtaz'ın hem babası hem de hocasıdır ve “babanın” “oğlunda” görmek istediği karakter ve kişiliktir. Herkese göre de İhsan Mümtaz için çok iyi bir rol modelidir:

“Babası, evde kardeşinin oğlundan çok bahsetmişti. ‘İhsan’a bayılıyorum. İnşallah Mümtaz da büyüyünce ona benzer’, ‘Bizim ailede galiba en akıllı adam İhsan’dır’, ‘Su çocuk bir kere sağ salim dönse...’ gibi sözler hemen her gün evde geçirdi.” (Tanpınar, s.41)

Yapıtta bir ayna görevi üstlenen İhsan, Mümtaz’ın sosyal ve toplumsal yönüdür. Mümtaz’daki benliğini koruma, toplumuna, kültürüne, değerlerine ve geçmişine sahip çıkma çabası İhsan’ın ona aştığı düşüncesinin sonuçlarıdır.

İhsan’ın Mümtaz ile tanışmasının ardından Mümtaz’ın hayatı baştan sona değişmiştir. İlk başta bir adaptasyon süreci geçirse de sonradan alıştığı, benimsediği ve sahiplendiği bir ailesi olmuştur.

Zatürre olan ve bir ayağı sakat olan İhsan yapıtta düşünen birey figürüdür ve bir okulda hocadır: *“Hocalığından başka evde de birçok yazması, okuması vardı. Onun için mektebin dışında hemen hemen günleri yalnız geçiyordu.” (Tanpınar, s.41)* Okuldaki hocalığının yanı sıra Mümtaz’a hayata dair hocalık yapmaktadır. Kendi kültürel birikimlerini ve görüşlerini Mümtaz’a aktarmış onu edebiyat, sanat ve şiirle bir araya getirmiştir:

“Mümtaz ilk defa bu kadar kitapla bir yığın resim ve öteberi ile karşılaştığı zaman şaşırmişti. Sonra evin hayatına alışınca bu kütüphane onu çekmişti. İlk okumaları bu kütüphanenin tesadüfıyla olmuştu.” (Tanpınar, s.41)

İhsan’ın aynı zamanda kitap yazma düşüncesi ve hayali vardır. Konusu Türk tarihi olacak olan bu kitap insanlar ve olaylar arasındaki ilişkiyi iyi bir şekilde inceleyecek ve düşünceleri dönemin şartlarına ve mekanına uygun olarak işleyecektir. Bu onun düşünceye önem verdiğini ve düşüncelerin kesinlikle düşünce sahiplerinin içinde bulunduğu koşulları göz önüne alarak ele alınması gerektiği, bir bağlamda İhsan’ın başka fikirlere karşı saygılı ve hoşgörülü olan modern bir birey olduğunu göstermektedir.

İhsan’ın hastalığı ağırdır ve Mümtaz bir çare bulmak için yollara düşer. Gezmediği, görmediği yer ve konuşmadığı insan bırakmaz. Bu sırada İhsan’ın öyle büyük bir yaşam sevinci

vardır ki asla ölmekten bahsetmez, korkmaz ve geleceğe dair planlar yapar. Bunun yanı sıra güçlü kişiliği ve hastalığı karşısındaki sarsılmaz duruşu ile Mümtaz'ı etkiler. Bu nedenle Mümtaz yılmadan, pes etmeden ve usanmadan İhsan'ı iyileştirmenin yollarını aramaya devam eder.

2.2 Macide

Macide İhsan'ın karısıdır. Ufak tefek, her şeyi değiştiren ve etkileyen bir kadındır. Mümtaz'a bir yabancı gibi değil de sanki kendi öz oğluymuş gibi davranmaktadır. Mümtaz'ın anne ve babasının ölmesi ile Macide Mümtaz'a büyük bir şefkatle ve içtenlikle bakmış ve ilgilenmiştir. Annesinin yokluğunu hissettirmemeye çalışmıştır. Başlarda Mümtaz bu ilgiye alışmasa da daha sonra o da Macide'yi annesi yerine koymuştur. Onun güler yüzlülüğü ve samimiliği Mümtaz'a geçmişteki acılarını, kayıplarını ve yaşadığı yabancılaşma hissini unutturmuştur.

Macide Mümtaz'ın her an yanında olmuştur. Tatil zamanlarında onu okuldan almakta ve onunla beraber dolaşp, öteberi almaktadır. Sonra tekrar Macide onu okula bırakmaktadır. Her ihtiyacı ile ilgilenmektedir:

“Çantasını o hazırlıyor, giyinişini o idare ediyordu. Bu bir anne değildi, bir kardeş de değildi, belki koruyucu bir melekti. Varlığı her şeyi değiştiren, eşyayı insana dost eden, günün saatlerine tatlı bir hale geçiren sırlı bir mahluk.” (Tanpınar, s.42)

Bir zaman sonra Mümtaz'ı Galatasaray Lisesine vermişlerdir. Mümtaz'ın eğitiminin en iyi şekilde tamamlanabilmesi için Macide İhsan ile birlikte elinden gelen her şeyi yapmıştır. Bu iyi eğitim, amcasının oğlunun ve yengesinin de etkisi ile, Mümtaz'a tarihi ve edebiyatı öğretmektedir. Bunun etkisi ile Mümtaz bir çok yerli ve yabancı şairi tanımış ve sevmiştir: Nef'î, Nâilî, Bâkî, Nedîm, Galip; Mallarme, Nerval, Baudelaire gibi.

Macide oğlu Ahmed'i doğuracağı sırada kızı Zeynep'in trafik kazası sonucunda hayatını kaybettiğini öğrenmiştir. Sürünerek gidip kızının cansız bedenini gördüğü anda zorla

Ahmed'i dünyaya getirmiş ve o günden sonra hayata küsmüştür. Yaşama sevincini yitirmiş, ruhsal çöküntüye girmiş ve psikolojisi bozulmuştur. Ahmed'in varlığına rağmen bir daha eskisi gibi olamamıştır. Doktorlar Macide'ye umutsuz vaka ve enkaz gözü ile bakmaktadır. Bu bağlamda genç kadın, Macide, "hasta adam" Türkiye'yi temsil etmektedir. "Enkaz" diye düşünen doktorlar da Batı dünyasının Türkiye'ye olan bakış açısını anımsatmaktadır. İhsan Macide'nin tekrar doğum yaptığı durumda eski haline döneceğini ve yaşadığı acıları unutacağını düşünmektedir. Doktorlar buna karşı çıkmasına rağmen Macide doğum yapacaktır ve bu "doğum" aynı zamanda Türkiye'nin yeniden doğuşunu çağrıştırmaktadır. Her şey İhsan'ın düşündüğü gibi gerçekleşmiş yeni doğan kız bebek Sabiha iyileşmeyi sağlamıştır. Ailede bu olaylar yaşanırken bunlara şahit olan Mümtaz için Macide'nin yaşadığı acı beraberinde ardı ardına getireceği felaketlerin habercisi olmuştur.

2.3 Mümtaz'ın Anne ve Babası

Yapıtın birinci bölümünde Mümtaz sık sık geriye dönüş tekniğini kullanarak geçmişini, başından geçenleri, duygularını ve neler hissettiğini anlatmaktadır. Mümtaz'ın babası I. Dünya Savaşı sırasında Rumlar tarafından öldürülmüştür. Babasını toprağa gömerlerken düşmanlar şehre girmiştir. Yapıtta bu an etraftaki alevlerin, şehrin yanışının, gökyüzünün, havadaki şarapnel parçalarının ve duyduğu seslerin betimlenmesi ile anlatılmıştır. Mümtaz alevler içinden yanan şehirden annesi ile beraber ayrılıp hiç bilmedikleri bir yere ve ne kadar süreceği bilinmeyen bir yolculuk yapmıştır. Bu uzun yolculuğun ikinci gecesinde Mümtaz o andan sonra bir daha unutamadığı ve onun çok farklı hissetmesini sağlayan bir olay yaşamıştır. Kendi gibi savaştan bir kaçan bir kız görmüş ve onu bir daha unutamamıştır. Yapıtta kızın hıçkırma hıçkırma ağlayışları betimlenmiştir. Mümtaz'a sarılan kızın Mümtaz'a hissettirdikleri onun daha önceden bilmediği türden hislerdir ve Mümtaz buna hayran kalmıştır:

"Sanki kendi başına işleyen bu ten iştahının, bu sıcak sokuluşun ve onların boşluğunun tam zıddıyla dolduran iniltilerin hiç tatmadığı cinsten bir büyüü vardı. Onun için bir türlü bu

kucaklayıştan kendisini kurtaramıyor, ılık ve kokulu bir suda uyumuş yorgun bir insanın hem boğulmaktan korkan, hem de uykunun uyuşukluğundan kendisini birden kurtaramayan o garip ve ikizli haliyle onlara kendisini terk ediveriyordu.” (Tanpınar, s.29)

Uzun yolculuğun ardından Mümtaz ve annesi Antalya'ya yerleşmiştir. Mümtaz daha ilk günden itibaren babasının yokluğunu çok büyük bir şekilde hissetmektedir. Babasının ölümü ile Mümtaz'ın hep bir yanı eksik kalacak ve hayatına da aynı şekilde o eksiklikle devam edecektir. Babanın yokluğu başka bir açıdan ele alınacak olursa, Mümtaz'ın küçük yaşında üzerine yüklenen başka bir sorumluluk ise annesine sahip çıkma, onun yanında olma ve onu koruyup kollama zorunluluğudur. Bu yükün büyüklüğü ile birlikte annesi ile olan ilişkisinde kendini bir boşluk, bir hiç gibi görmektedir. Sonuç olarak Mümtaz babası gibi olmaya çalışmaktadır ve çabalamaktadır. Bu zorunlu çaba Mümtaz'ın yaşamında sosyal bozuklukları ve iletişim kopukluklarını da beraberinde getirir. Her ne kadar ilerleyen zamanda İhsan'ın yanına gitse de ve her ne kadar sosyal bir birey olsa da yapıtın sonunda bu yabancılaşma net bir şekilde görülmektedir. Suat'ın hayali ile arkadaşlık kurmaya başlamış ve toplumsal hayattan tamamen kopmuştur. Aynı zamanda yapıtta babasız kalan Mümtaz figürü ile kendine güveni olmayan ve arada kalmış bir uygarlık düşüncesi de vurgulanmıştır. Yapıtın geçtiği dönem ele alınırsa babasızlık kavramı Doğu-Batı arasında kalan ve bocalayan oğul kavramını güçlendirmiştir. Çünkü Mümtaz babasını kaybetmesiyle kendini bir boşluğun içerisinde bulmuş, kendisine yeni görevler ve yeni sorumluluklar yüklenmiş ve küçük yaşında yepyeni bir karaktere bürünmek, yepyeni bir kişilik oluşturmak zorunda kalmaktadır.

Taşındıktan çok kısa bir zaman sonra Mümtaz annesini kaybeder. Bu ölüm, özellikle de babasının ölümünden hemen sonra olması nedeniyle, Mümtaz'ı derinden sarsar. Mümtaz'ın hayatında asla dolduramayacağı bir boşluk oluşur. Babanın ölümünün ardından oluşan anne-oğul arasındaki kuvvetli bağ annenin de ölümü ile bir daha hiç kurulmamak üzere kopmuştur. Mümtaz babasının yokluğunu hissettiği gibi tüm hayatı boyunca annesinin de yokluğunu

hissedecek ve çok küçük yaşta yapayalnız kalmanın etkileriyle hayatı boyunca mücadele edecektir. Aynı zamanda Mümtaz'ın yaşayacağı her olayda yalnızlığının ve çektiği acıların izleri kendini gösterecektir. İlerleyen zamanlarda Mümtaz içinde eksik kalan ve tam anlamıyla yaşayamadığı anne sevgisini Nuran'a karşı duyduğu aşk ile bastırmıştır ve bunu da Nuran'a hissettirmiştir. Nuran da Mümtaz ile olan ilişkisinde annelik duygusunu sezmektedir.

Bütün ailesini kaybetmesinin ardından amcasının oğlu İhsan'ın yanına yerleşen Mümtaz, o aileye alışsa da geçmişte yaşadığı sarsıntılar ve aldığı ağır yaralar hayatı boyunca varlığını hissettirecektir. Hayatına giren insanları kaybettiklerinin yerine koymaya ve içindeki boşlukları doldurmaya çalışacaktır.

2.4 Nuran

Yapıtta aşk ana konu ve sorunsal olarak işlenmemiştir. Fakat Mümtaz'ın duygu durumunun üzerinde büyük bir etkisi vardır. Aşk duygusunun beraberinde hayaller kurulmaya başlanmıştır ve yaşanan korkular, hüznler ve endişeler unutulmaktadır. Yapıtta kadın figürü, Mümtaz'da olayların gelişmesi ile görülebilecek ulaşılamaz ve imkânsız olarak betimlenebilecek arzuyu temsil etmektedir. Bu arzu çocukluk zamanlarında annesiyle yaptığı yolculuk sırasında temas kurduğu bir kız ile başlamıştır. Bu duygunun Mümtaz'ın rüyalarında devam etmesinden dolayı Nuran'a kadar yapıtta "aşk" kavramına yer verilmemektedir.

Mümtaz, Nuran ile ada vapurunda karşılaşmış ve ikisi de birbirleri için ne kadar uygun olduklarını fark etmişlerdir. Nuran'ın Türkçeyi çok iyi kullanması ve çok düzgün konuşması Mümtaz'ın ilgisini çekmiştir. Ortak ilgi alanları olan sanat, musiki, İstanbul ve Boğaz Nuran'ı ve Mümtaz'ı birbirlerine yaklaştıran unsurlardır. Nuran aldatılmıştır, kocası Fahir bir hayat kadını ile onu terk etmiş, o da çocukları ile beraber kalmıştır. Sevgiye, ilgiye ve alakaya ihtiyacı vardır. Mümtaz'da da aradığı ilgi ve alakayı bulmuştur. Birlikte İstanbul sokaklarını, camileri ve Boğaz'ı gezerler. Tüm bu güzellikleri birlikte yaşarlar ve gün geçtikçe birbirlerine daha çok bağlanırlar. Mümtaz Nuran'da yıllardır aradığı sevgiyi bulmuş ve yavaş yavaş içindeki

boşlukları doldurmaya başlamıştır. Kendini tamamlanmış hissetmekte ve adeta diğer yarısını bulduğunu düşünmektedir.

Yapıtın ikinci bölümü şöyle başlamaktadır: *“Bu, dünyanın en basit, adeta bir cebir muadelesini hatırlatacak kadar basit bir aşk hikayesidir.”* (Tanpınar, s.79) Yapıt okundukça basitlik kavramı sorgulanmaya başlanmaktadır. Bir mayıs ayında tanışan Mümtaz ve Nuran baharın tazeliğini taşımaktadır. Yeşeren, canlanan ve renklenen doğanın etkisi Mümtaz ve Nuran’ın ilişkisine de yansıtılmıştır. Aralarında yeni başlayan taze bir aşk ve hareketlenmekte olan duygular vardır. Nuran halk türkülerini koruyan, divan şiirinin yıprattığı, Batı ve modernlikle bütünleşmiş ve ülkenin medeniyet tarihi sonucunda şekillenmiş bir Türk kadını modelidir. Bu bağlamda Mümtaz’ın betimlemeleri Nuran’ı kutsal bir varlık gibi anlatmaktadır. Nuran Mümtaz için Tanrı’yı, akıp giden zamanı ve doğasıyla klasik kültürü temsil etmektedir. Kısacası huzuru sembolize eder. Mümtaz’a göre belli bir betimlemesi yoktur. Hem Kütahyalı genç bir kız, hem bir asilzade hem de aşiretten gelme bir kızdır. Nuran’ın bu çok yönlü ve uluslu yapısı Türkiye’yi de temsil etmektedir.

Nuran’ın çocukları Mümtaz’ı istememektedir ve annelerini ondan kıskanmaktadır. Bu durum Mümtaz’ı çok üzmektedir. Aynı zamanda sık sık beraber yemek yedikleri insanlar, Adile gibi, bu aşka karşı çıkmakta ve her seferinde aralarını bozmaya çalışmaktadır. Nuran kısa süre sonra Adile’nin oyunlarına inanmaya ve Mümtaz’dan uzaklaşmaya başlar. Bu sırada Fahir terk edilmiştir ve çareyi Nuran’a geri dönmekte bulur. Araya giren soğuklukla ve aşkın imkânsızlığı ile Fahir ile yeniden evlenir. Nuran’ın bu geri dönüşü toplumdaki aldatılıp affeden kadın figürünü göstermektedir. Mümtaz ile Nuran’ın ayrılığının sonbaharda gerçekleşmesi, ayrılığın, hüznün ve vazgeçmişlik duyguları ile ve doğanın rengini yitirmesinin sonucu olarak eski coşkunun kalmaması ile ilişkilendirilmiştir. Ayrıca Nuran varken konu edilen Boğaz, Kanlıca ve Emirgan gibi mekanlar yerini yeniden fakirlik, sefillik gibi kavramlara ve perişan

mahallere bırakmıştır. Mümtaz'ın kavuştuğunu sandığı “huzur” bir anda ellerinden kayıp gitmiştir. Kendisini yeniden çok derin ve karanlık bir çukurun en dibinde bulmuştur.

Mümtaz ve Nuran arasındaki kavuşma-kavuşamama durumu aslında II. Dünya Savaşı'nın her an başlayabilecek olmasını, Cumhuriyet sonrası kültürü kabul ya da ret ikilemini ve yine değişen ve modernleşmeye çalışan kültürün etkisi ile Doğu-Batı çatışmasını yaptıktaki bu iki ana figür üzerinden aktarmaktadır ve sonuç olarak bu durum dönemin yapısı ile ilişkilendirilmektedir.

2.5 Suat

Yapıtın dördüncü bölümüne adını veren Suat, derinlemesine incelenmemiş bir figürdür. Topluma ve çevresine karşı hiç bir yükümlülüğü ve sorumluluk duygusu olmayan ve savaşın insanlığı düzeltereceğini düşünen bir karakterdir. Suat'ın önemsemediği sorumluluk *Huzur*'un en önemli kavramlarından biridir. Aynı zamanda Suat, Batı'yı tanımadan ve anlamadan “taklit” eden ve Doğu-Batı çatışmasının ortasında kalan yarı aydın bireyleri temsil etmektedir. Bu bağlamda Suat, Mümtaz'ın ne olmaması gerektiğini gösteren karakterdir. Kısacası Suat Mümtaz'ın içinde yaşadığı çelişkileri ve arada kalmışlıkları sembolize etmektedir. İstasyona her zaman geç gelen Suat, geç kalan insanlığı göstermektedir. Suat “nihalist” olarak da nitelendirilebilir. İnsanlığın bütün coşkusunu, ümitlerini ve varoluş amaçlarını reddeden yani her şeyi reddeden bir noktaya ulaşmaktadır.

Mümtaz aslında Suat'ın kötü biri olduğunu düşünmemektedir:

“Öldürmesi için tanınması, ayırması lazım. Herkese benzeyen adamı niçin öldürsün, herkes az çok bir veya birkaç insanın yüzünden kotudur. Emin olun buna... Her düşünün altında bir başkası vardır. Ve herkes kendinin mezarıdır. O herkese benziyor, hepimize... fakat bunu kabul etmiyor.” (Tanpınar, s.308)

Suat, Mümtaz'ın görmekten çekindiği veya aşkından dolayı görmediği, yakınına gitmediği, hiçbir umudu olmayan tarafa yani toplumsal yoksulluğa bakışı yüklenir yapıtta.

Başka bir şekilde söylemek gerekirse Suat toplumsal sorunların tarafındadır ve Mümtaz'ı oraya çekmeye çalışmaktadır.

Bir gün Suat'ın Nuran ile Mümtaz'ın aşkına karşı çıkmak için kendisini asmasıyla Nuran için de Mümtaz için de her şey değişmiştir. Artık aralarında bir ölü vardır ve beraber olmaları imkânsızdır. Bu nedenle Nuran İstanbul'dan ayrılmıştır ve bir daha geri dönmeyecektir. Suat'ın ölümü sadece Nuran ve Mümtaz'ın ayrılmasına sebep olmamıştır. Aynı zamanda Suat'ın ölmesiyle onun taşıdığı bütün toplumsal yargılar, düşünceler ve ideolojiler de ortadan kalkmıştır. Mümtaz başta olmak üzere Suat, Nuran'ın ve İhsan'ın da katilidir. Mümtaz'ın çıldırmasında, psikolojisinin bozulmasında ve kendini kaybetmesinde rolü büyüktür. Mümtaz hayaller görmeye başlamıştır ve akıl sağlığını kaybetmektedir.

Suat'ın karakterindeki başka bir özellik ise bastırılmış duyguların gücünü temsil etmesidir. Yani Mümtaz'ın bilinçaltındaki umutsuzluk ve kaygı Suat'ın bu özelliğinden dolaydır.

Suat başkalarının mutsuzluğu için ve sırf kıskançlığından dolayı kendini öldürmüş, herkese de adeta ölümü tattırmıştır. Nuran sevdiğinden ayrılmak zorunda kalmış, kendisini aldatan eski kocasına geri dönmüştür. Özellikle Mümtaz için bu son darbedir. Çocuk yaşta yaşadıklarının ve bu ölümün sonucunda yaşadığı psikolojik sarsıntılar kendi iç çatışmalarının dışı vurumu olmuştur. Önce babasını sonra annesini kaybetmiş onların eksikliğini hayatı boyunca hissetmiştir. Daha sonra hayatındaki boşluğu Nuran'a karşı olan aşkı sayesinde doldurmuştur ve huzuru bulmuştur. Fakat bu ölüm ile birlikte bulduğu yalancı huzur yerini huzursuzluğa bırakmış ve Mümtaz için bir yıkım meydana getirmiştir. Mümtaz nereye baksa Suat'ı görmekte ve hayalinde onunla arkadaşlık edip onunla sohbet etmektedir. Mümtaz'da asla iyileştirilemeyecek yaralar açılmıştır ve geri dönüşü mümkün değildir. Artık eskisi gibi olamayacaktır ve hayata dair hiçbir umudu, sevinci ve tutkusu kalmamıştır. Yaşamak için bir nedeni yoktur. Çünkü çocukluğundan bugüne kadar elindeki her şeyi kaybetmiştir. Her ne

kadar kaybettiklerinin yerini doldurmaya çalışsa da ve bazen bir ışık görse de sonradan kazandıklarını da daha yıkıcı bir şekilde yitirmiştir. Sahip olduğu her şey ellerinden birer birer kayıp gitmiştir. Mümtaz'ın kendisini tamamen kaybetmesi ile de II. Dünya Savaşı'nın başladığını bildiren anons radyodan duyulmuştur. Yani Mümtaz'ın bu psikolojik durumu savaşı sembolize etmektedir.

SONUC

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *Huzur* adlı romanı, çeşitli toplumsal, kültürel, sosyal ve psikolojik etmenler nedeniyle odak figür Mümtaz'ın içsel dünyasının oluşumu, gelişimi ve tamamlanması, daha sonra da tamamen yıkılıp, yok olmasını ele alır. Tezde odak figürün içinde bulunduğu durumlar dönemin koşullarının, tarihi değerinin, kültürel yozlaşmanın ve kimlik kaybının ve arayışının etkilerini göz önünde bulundurularak iki ana başlık altında değerlendirilmiştir. Bu başlıklar zaman, uzam ve figürlerdir. Zaman ve uzam yapıtta önemli bir yere sahiptir çünkü bütün olaylar ve karakterler zamanın ve uzamın etkisiyle düşünülme, gelişme ve bu tezde değerlendirilmektedir. Karakterler ise yapıtta odak figürü yönlendirenlerdir. Onların etkisi ile Mümtaz belli başlı dönemlerden geçmiş ve kendisini farklı duygu durumlarının içinde bulmuştur. Hem kaybetmiştir, hem kazanmıştır ama sonunda tüm kazandıklarını da kaybetmiştir. Bunun nedeni zamanın, uzamın ve karakterlerin yapıt boyunca ortak hareket edip birbirlerini temsil etmelerindedir.

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *Huzur* adlı yapıtında Türk kültürünün değişimi, II. Dünya Savaşı'nın etkileri ve bu toplumsal olayların bireylerin hayatına psikolojik ve sosyal açıdan yansımaları işlenmiştir. Yazar realist zaman, uzam ve dönemi kullanarak dönemin bir bireyi olan Mümtaz figürünü okuyucuya aktarmıştır. Bu bağlamda Mümtaz'ın yaşadıklarının ve içinde bulunduğu dönemin onun hayatının şekillenmesini sağladığını bununla beraber kişiliğinin ve karakterinin de ortama uyum sağladığını söyleyebiliriz.

Yapıtta Nuran ile Mümtaz arasındaki sevme-sevmeme, kavuşma-kavuşamama ikilemleri II. Dünya Savaşı'nın başlamak üzere olduğu dönemi gösterir. Mümtaz'ın hayatındaki psikolojik sarsıntılarının başladığı dönem aslında annesini ve babasını kaybettiği dönem olmuştur. Art arda gelen bu iki ölümün ardından Mümtaz hayatı boyunca bunlarla yüzleşmiş ve hayatının her anında içindeki bu boşluğu hissetmiştir. Hayatına giren insanlarla içindeki boşluğu doldurmaya çalışsa da her kaybedişinde daha derin bir yara oluşmuştur.

Sonuç olarak Ahmet Hamdi Tanpınar'ın *Huzur* adlı yapıtında dönemsel ve toplumsal sorun ve gelişmelerin bireylerin hayatındaki yeri ve önemi vurgulanmıştır. Aynı zamanda bu kavramların etkisi görülmüştür. Kavramların özellikle de odak figür Mümtaz için işlevi değerlendirilmiş ve yorumlanmıştır.

KAYNAKÇA

- 1) Tanpınar, Ahmet Hamdi. *Huzur*. Dergah Yayınları, 2014.
- 2) Tanyol, Cahit. *Ahmet Hamdi Tanpınar'a ve Huzur Romanına Dair*. Yeni Sabah, 4 Eylül 1949.
- 3) Tural, Secaattin. *Huzur Romanında Nihilist Bir Karakter: Suat*. 2010
- 4) Savaş, Metin. *Tanpınar'ın Huzur Adli Romanından İki Kadın Portresi*. Türk Edebiyatı Dergisi. Ağustos, 2002
- 5) Hür, Ayşe. *Doğu-Bati Sorunsalı ve Huzur*. 2006
- 6) Çetin Baycanlar, Sema. *Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Huzur Romanının Düşünsel Arka Planı: Edebiyat Üzerine Makaleler*. Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi. Eylül, 2014